CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

- Title – गुणरत्नकोश।
- Accession No – Title –
- Accession No –
- Folio No/ Pages – 6 / 12
- Lines-
- Size
- Substance Paper –
- Script Devanagari
- Language – संस्कृत
- Period – ~~श्रीमते~~
- Beginning – श्री मतेरामानुजाय नमः। श्री पराशरभट्टार्य श्री रंगेशपुरोहितः
- End – इति गुणरत्नकोशः समाप्तः
- Colophon-
- Illustrations -
- Source -
- Subject - शब्दकोश
- Revisor -
- Author - महर्षि पराशर

1. Remarks- सम्पूर्ण

Pallavi

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

१ श्रीमतेरामानुजायनमः श्रीपराशरभट्टार्यः श्रीरंगेशपुरोहितः श्रीवत्सांकसुतः श्रीमान्श्रेयसे
मेस्तुभूयसे १ श्रियैसमस्तचिदचिद्विधानव्यसनंहरेः अंगीकारिभिरालोकैः सार्थयंत्यैकृतोंज
लिः २ उल्लासपल्लवितपालितसप्तलोकीनिर्वाहकोरकितनेमिकटाक्षलीलां श्रीरंगहर्म्य
तलमंगलदीपरेखां श्रीरंगराजमहिषींश्रियमाश्रयामः ३ अनुकूलतनुकांडालिंगनारंभशुंभ
त्प्रतिदिशभुजशाखश्रीसखानोकहर्द्धिः स्तननयनगुलुच्छस्फारपुष्पाद्विरेफारचयतुमयिल
क्ष्मीकल्पवल्लीकटाक्षान् ४ यद्भ्रूभंगाः प्रमाणंस्थिरचररचनातारतम्येमुरारेर्वेदांतास्तत्त्व
चिंतांमुरभिदुरसियत्पादचिह्नैस्तरंति भोगोपोद्घातकेलीचुलुकितभगवद्वैभवानंतभावा
सानःश्रीरास्तृणीताममृतलहरिधीलंघनीयैरपांगैः ५ यद्यावत्तद्वयं ... तदुचितत्वोत्रापदू
रेस्थ हास्तोत्रं केवयमित्यदभ्रजगदुः प्राचोविरंच्यादयः अप्येवंतवदेविवाङ्मनसयोर्भावान
भिज्ञंपदंकावाचः प्रपतामहेकवयितुं स्वाश्रित्यप्रशस्त्यैगिराम् ६ स्तोतारंतमुशंति ... कवयो
विस्तृणीतेगुणान् स्तोतव्यस्यतनस्वतेस्तुतिधुरामप्येवविश्राम्यति पद्मादस्म ... मभण
तिस्वीकारतस्तेगुणाःस्तांत्योदार्स्थित ... त्तगवतित्वांप्रस्तुवीरन्भयाम् ७ स्तुतिसमग्र 1

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

२

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

॥श्री॥ कुत्तरस्यानुवाकः १३ उद्घाटुत्वामुपनिषदसा ३
पौरुषेस्सूक्त उक्तस्त्वं चत्वं पातिमधिजगा
वाहने कानि पंक्तीश्रीमद्रामायणमपि परं प्राणीति चत्वच्च रिक्तेस्मत्तारोस्म ज्जनतिपत
मेसेतिहासेः पुराणैः निन्युर्वेदानपि च ततमेत्वन्माहिम्निप्रमाणम् १४ आकुयामनिपा
मकादपि विभोरासर्वनिर्वाहकादैश्वर्य्यमदिहोत्तरोत्तरगुणं श्रीरंगभर्तुःप्रियेतुंगमंगल
मुज्वलं गरिमवत्पुणपं पुनः पावनं धन्यं पत्तददस्य वीक्षणाभुवत्तेपंचषाविप्रुषः १५
एको मुक्तातपत्रप्रचुरमणिघृणात्कारि मौलिर्मनुष्यो दृष्पद्दंतावलस्थो नगणयतिन
तान्पश्चणं क्षोणिपालान्पत्तस्मोतिष्ठतेन्यः कूपण मरणोद सोपरुन्न तपंतिं तके
श्रीरंगराजप्रणयानि नपनोदांचितन्यं चितताभ्यां १६ रतीगतिः... ...तीतम् ...हि ...द्विबुद्धि
श्रियः सुधासाविपतोमुखं चिचालिषेत्तवभ्रूलतानतोमुखमर्पयंदिरे वकुमुखीमहं
पूर्विकां विगाह्य च वशं वदा परि वहति कूलंकषाः १७ महास्थिरपरि त्रसव्रजवि ...चि
नाकिंचनैरनोकहव्ह स्यातिप्रवलविल्कवप्राक्रियं इदंसदसदात्मतानिरविलमेवातिम्नो
न्वतंकयादत्तदुपेक्षयोस्तवहिलाद्भिनत्तांडवम्॥१८॥कालेशंमतियोग्यतां जिदाचितो राम

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

पितुर्नः स्वयमेव लक्ष्मीः श्रीरंगराजमहिषी मधुरैः कटाक्षैः वैदग्ध्यवर्णगुणगुंफनगौरवैर्यां कंडू
लकर्णकुहराः कवयोधयंति ७ अनाघ्राता वयं बहुगुणपरीणाहिमनसो दुहानं सौहार्दं गिरिचि
तमिवाप्याप्रिगहनं पदानां सौभ्रात्रं दानि मिषानि षेव्यं स्ववर्णोत्तमेन वयमिह वचं वहुमुख्यवाणी ५
श्री विलसितं ८ श्रियः श्रीरंगेशय तव च हृद्यां भगवतीं श्रियं त्वत्तोप्युच्चैर्वयमिह भणामः श्रुणुत
तराम् दृशौ ते भूयास्तां सुखतरलतारे श्रवणतः पुनर्हर्षोत्कर्षात्स्फुटतु भुजयोः कंचुकशतम्
९ देवि श्रुतिं भगवतीं प्रथमे पुमांसं त्वं त्वद्गुणौघमणिकोशगृहं गृणंती तद्द्वारपाटनपटूनि च
ति हासमसंतकरान्स्मृतिपुराणपुरःसराणि १० आहुर्वेदानमानं कति च न कति चारान्न तांश्चि
मे तद्राजन्वत्त्वं चिदचिदीशं गुणेन मपि गुणे सुंदरी द्वाराम् अन्ये भिक्षावन्ये सुराजं भवमिति च जडास्ते
लातल्पकार्षुरेते श्रीरंग हर्म्यांगणकनकलतेन त्वां लक्ष्म्यामासन् ११ मनसि विलसितान्हरणा
भक्तिसिक्तां जनेन स्फातिशीरसि निगूढं लोकमिते वीक्षमाणाः निधिमिव महिमानं भुंज
ते येपि धन्यान नु भगवति देवीं संपदं ते भिजाताः १२ अस्येशाना जगत इति ते धीम
हे मां समृद्धिं श्रीः श्रीरंगं वहुमुखपते तां वशा खानु शास्त्रं दृष्टेकश्चिज्जगतर तियः

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

श्रीगुण
को
३ शेसंकीर्णदास्यत्रस्याकालितपरिकरैः पुंभिरानंदानिघ्नैः स्नेहादस्यानरत्नाव्यसनिभिरभ
पंशार्ङ्गचक्रासिमुख्यैरानंदैकार्णवं श्रीभगवतियुवयोर्भाद्गुणास्यानरत्नम् २४॥ नचस्त
कस्पर्शगंधस्फुरदुपरिफणारत्नरोचिर्वितानं वितीर्णानंतभोगं तदुपरिनयताविश्वमे
कातपत्रं तैस्तैः कांतेनशांतोदितगुणविभवैरर्हिताच्चामसंख्यैरन्योन्याद्देननिष्ठाघ
नरसगहनान् देवि विद्धासि भोगान् २५ भोग्यावामपिनांतरीय कतया पुष्पांगरागैः
समंनिर्वृत्ताप्रणपातिवाहनाविधौ नीताः परीवाहतां देवीं त्वामनुसील..सहमहि
देव्यः सहस्वं तथापाभि त्वं त्वनवाहुद्दाष्ठिभिरिवत्वाभिः श्रियं..मसे॥ २६ तेसा
ध्याः संति देवाजनानि गुणवपुर्वेषवृत्तस्वरूपैर्भोगैर्वानिर्वि..ताः सवयसः इवयोनत्य
निर्दोषगंधाः हे श्रीः श्रीरंगभर्तुस्तवचपदपरीचारवृत्त्यैसदापि प्रेमप्रद्राणभावाविलहृ
दयहठात्कारकैंकर्यभोगाः २७ स्वरूपंस्थातं त्र्यंभगवतः इदं चेंद्र वदनेत्वदाश्लेषोत्क
र्षाद्भवति खलु निष्कर्षसमये त्वमामीमीतः श्रीः कामितुरिदमित्यं त्वाविभवस्तदंत
र्भावात्त्वां न पृथक्विधत्तेस्फ्रातिरपि २८॥ तवस्पर्शादीशस्य शातिकमलेमंगलपदंतवे राम

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

रन्योन्यमालिंगतोर्भूत्ताहं कृतिबुद्धिपंचकरणीस्वांतः प्रवृत्तीन्द्रियैः श्रोत्राद्यावरणैः सह
स्तमकरोत्तान् भूर्भुवःस्वर्वतः श्रीरंगेश्वरिदेविनोदि हृतये संकल्पमानः प्रियः १९ 6
शब्दादीन्विषयान्प्रदर्श्य विभवं विस्तार्य दास्यात्मकं वैलक्ष्यागुणमायया तन्निव
हान्विज्ञाव्यपूर्वः पुमान् पुंसापण्यमव पूर्विडं विवपुसाधृत्तानि वापाशयन श्रीरंगे
श्वरिकल्पते तव परिहासात्मने केलये २० यद्दूरे मनसो यदेव पापः परेभ्यद्त्यद्भुतं
यत्कालादपचेलिमं सुरपुरी यद्गच्छतो दुर्गतिः सायुज्यस्य यदेव सूरिभिरथ वा यद्दुर्गमं
मञ्जिरं तद्विस्नोः परमं पदं तव कृते मातः समाम्नासिषुः २१ हेलापांगमाविलंचराच
रमिदं भोगे विभूतिः पुरा प्रण्या ते परिचारकर्मणि सदा परपंतिपेत्तरयः श्रीरंगेश्वरि
देवि केवलकृपानिर्वाह्य वर्गे वपं शेषित्वे परमः पुमान् परिकराद्येतेन वस्कारणे
२२ आज्ञानुग्रहभीमकोमलपुरीपालाफलं भेजुषांपायोध्येत्यपराजितेति विदिताना
कं परेणास्थिता भावैरद्भुतभोगभूमगहनैः सांद्रा सुधास्पंदिभिः श्रीरंगेश्वरगेहलक्ष्मि
मुवयोस्तां राजधानीं विदुः ॥२३॥ तस्यां च त्वत्कृपावन्निरवधिजनता विस्मयाहां वका

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

श्रीगुण
रत्नकोश
८

दिपरं ध्रुवमसमानदेशावविनिवेशी विभज्यहरौ त्वयिचकुंशयोदरविहारिणीनिर्वि
शति ३५ अंगंतेमृदुशीतमुग्धमधुरोदारैर्गुणैर्गुंफतः क्षीराब्धेः किमु जीवतामु
पगतामन्येमहार्घात्ततः इंदुःकल्पलतासुधामधुमुखादत्याविलोवर्तिनां श्रीरं
गेश्वरिभ्रांतकृत्रिमकथं विंब्यं वपुर्नार्हति ३६ प्रणमदनुविधित्साबासनान
म्रमग्रेप्रणयिपरिदिवीर्षांकुंचितं पार्श्वकेनकानकनिकषचंचच्चंपकस्रक्सु
मानप्रवरमिदमुदारंवर्ष्मवाचामभूमिः ३७ एकंन्यंच्यनतिक्रमंममपरं चाकुंच्य
पादांबुजं मध्येविष्वरपुंडरीकममयं विन्यस्तहस्तांबुजं त्वांपश्येमनिद्रुषीप्रातिकूलं
काहणपकूलंकषस्फारापांगतरंगमंबमधुरंमुग्धंमुखंविभ्रतीं ३८ सुरभितनिगमां
तंवंदिषीयेंदिरायास्तवकमलपलाशप्रक्रियंपादयुग्मं वहतिधदुपमर्दैर्वैजयंती
हिमांभःस्नुतिभिर्नवनवत्वंकांतवाक्षंतराले ३९ त्वल्लीकारकरावलेपकलुषा
राज्ञांदृशोदुर्वचोनित्यंत्वन्मधुपानमत्तमधुपश्रीनिर्भराभ्यांपतिं दृग्भ्यामेवहिपुं
डरीकनयनंवेदोविदामासतेसाक्षात्लक्ष्मितवालोकविभवःकाक्काकयावर्ण्य
ते ४० आनंदात्मभिरीशमज्जनमदक्षीवालसैरागलत्प्रेमार्द्रैरपिकूलमुद्वहद्भ्रु

राम
४

दंनोपाधेहपनिपतितं श्रीरसि यतः प्रसूनं पुष्यंती मणिपरिमलनार्द्धिं जीगादिषु र्न
चैवं त्वा देवि स्वदत इति कश्चित्कवयते २९ अपांगा भूयांसो यदुपरि परं ब्रह्म
तदभूदमी यत्र द्विश्राः स च वशत मखादित्तदपराक् अतः श्रीराम्नायस्तदुभयमनुशास्त्यंप्र
णि जगौ प्रशस्तिः सा राज्ञो यदपि च पुरी कोशकथनम् ३० स्वतः श्रीस्त्वं विष्णोः स्वनासेत
त एवैष भगवान् त्वदायत्तर्द्धिश्चेप्यभवदपराधीनाविभवः स्वयं दृष्यारत्नं भवदपि
महर्घं न विगुणं न कुंठस्वातंत्र्यं भवति च न चान्याहितगुणं [illegible] कनवल्लयो
तिर्ज्ञानैश्वर्य्य विजयप्रथा प्रणतवरणा प्रेमक्षेमंकरत्वपुरःसरा · अपि परिमलः कां
तिर्लावण्यमर्च्चिरितींदिरे तव भगवतश्चैते साधारणा गुणराशयः ३२ [illegible] न्योपियो
वनमुखायुवयोः समानाः श्रीरंगमंगलविजृंभणवैजयंती · आस्मिंस्तव त्वापि च
तस्य परस्परेणा विस्तीर्ण्य दर्प्पणमिव प्रचुरं त्वदंते ३३ युवत्वादौ तुल्येप्यपर
वशता शत्रुशमन स्थिरत्वादीन् कृत्वा भगवति गुणान् पुंस्त्वसुलभान् त्वयि स्त्री
त्वैकांतान् म्रदिम पतिपारार्थ्यकरुणा क्षमादीन् वा भोक्तुं भवति युवयोरात्मनि
भिदा ३४ घनकनकघृतीं द्युवदशामपि मुग्धदशां युवतरुणत्वयोरुचितमाभरणा

8

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

गुण
रत्नकोश
५

तायथा ४६ सामान्यभोग्यमपि कौस्तुभवैजयंतीपंचायुधानि रमणः स्वयमे
वविभ्रत् तत्तारस्वदमिव तेपरिहर्तुकामः श्रीरंगधाममणिमंजरि गाहते
त्वाम् ४७ यादिमनुजातिरस्यांलीलयातुल्यवत्तेरनुजनुरनुरूपादेविनावा
नरिष्यः असरसमभाविष्यन्नर्मनापत्यमातर्दरदलदरविंदोदंतकांतापता ९
दि ४८ स्खलितकटकमालेदोर्भिरब्धिंमुरारेर्भगवतिदधिमाथंमथ्न
तः श्रांतिशांत्यैभ्रमदमृततरंगावर्ततः प्रादुरासीः स्मितनयनसुधाभिः सिंच
तीचंद्रिकेव ४९ मातर्मैथिलि राक्षसीस्त्वयि तथैवार्द्रापराधास्त्वया रक्षं
त्या पवनात्मजाल्लघुतरा रामस्य गोष्ठीकृता काकंतंच विभीषणं शरणमि
त्युक्तिक्षमौ रक्षतः सा नः सांद्रमहागसः सुखयतु क्षांतिस्तवाकस्मिकी ५०
पितेवत्वत्प्रेयान् जननि परिपूर्णागसि जने हितस्रोतोवृत्त्या भवति च कदाचि
त्कलुषधीः किमेतन्निर्दोषः क इह जगतीति त्वमुचितैरुपायैर्विस्मार्य स्व
जनयसि माता तदसि नः ५१ मातर्लक्ष्मि यथैव मैथिलजनस्तेनाध्वना तेव
यंत्वद्दास्यैकरसाभिमानसुभगैर्भावैरिहामुत्र च जामातर्दयितात्तदेतिभव

राम
५

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

पासंज्ञाविताम्यादृशैः पक्ष्मैते प्रतिविंदुवश्यकालिकब्रह्मादिदिव्यकंभकैरे ऽवर्य्यो
द्रुमसअदैरशणांमाधालाधालोकितैः ४१ पादांहंतुदमेवपंकजरजस्पर्शे टीम्म्शा
लोकितैरंगम्लानिरथांगसाहसविधौलीलारविंदग्रहः दोलातेवनमालयाह 10
रिभुजेहाकष्ट शब्दास्पदंकेनश्रीरतिकोमलात्तनुरियंवाचांविमर्द्दक्षमा ४२ श्रा
मर्य्यादमकंटकंस्तनयुगंनाद्यापिनालोकितंभ्रूभेदास्मितनाभिमानहानिवाने
सर्गिकत्वंपदाः सूतेशैशवयौवनव्यतिकरोगात्रेषुतेसोरम ीगस्वोनासिकां
तदेशिककरग्राहेण ग्राहद्भमः ४३ आमोदाम्बुनशालियौवनदशाआकोच
मम्लानिमत्सौंदर्य्यामृतसेकशीतलमिदंलावण्यपस्त्र्यार्पितं श्रीरंगेश्वरिको
मलांगसुमनस्संदर्भणांदेविते कांतोरःप्रतिपन्नमर्हतिकविंधिग्मामकोंऽकु
लम् ४४ मर्मस्पृशोरसिशिराव्यतिविध्यवृत्तैः कांतोपभोगललितैर्ललितांग
व यष्टिःपुष्पावलीरतिकमप्रमोपभुक्तात्वंदेविनित्यमभिनंदयसेमुकुंदम् ४५ क
नकरसनामुक्तातांटंकहारललाटिकामणिसरतुलाकोटिप्रायैर्जनार्दनजीवि
के प्रकृतिमधुरंगात्रंजागर्त्तिमुग्धविभूषणैर्वलयशकलेर्दुग्धंपुष्पैरवकल्पल

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

तीसंबंधदृब्ध्वाहरिं पश्यामसातियामयाम च परीवारान् महर्षीन्मुदा ५२ नेतुर्नित्य
सहायिनी जननि नस्त्रातुं त्वमत्रागता लोकेत्वन्महिमाववोधवधिरे प्राप्ता विमर्दं व
फुल्लिघं ग्रावसुमालतीमृदुपदं विश्लेषया सोढनेजानो धिक्करुणां भृगात्सु
पुवयोः त्वातं त्र्यमत्यंकुशं ५३ अधिशायितवानब्धिं नापोमनमप वबंधनं हरयन्नु
रसोवल्लीभंजनं वभंजनच मोधिलि आपिदशामुखीलत्वारदः कबंधमनने तं धानि
मिवनपातिः कर्तात्वन्त्रातुं चवं तु मनोध्वः ५४ दश रात्रपाणिपादवदनाक्षिमुर
वैरावलैरपि निजवेश्वहूप्याविभवैरनुरूपगुणैः अवतरणैरसेश्वरसमृद्
कामिता कमले कचनहि विभ्रमभ्रमिमुखेविनिमज्जतिते ५५ जननभवनप्री
त्या दुग्धार्णवं वहुमन्यसे जननि दायितप्रेमणा पुष्णासितत्परमं पदं उदधिपरमव्योम्नो
र्विस्मृत्यमा दशरथात्तमानिति प्रियाभ्यः श्रीरंगधामानि मोदसे ५६ औदार्य
कारुणीकता श्रितवत्सलत्वपूर्वेषु सर्वमतिशायितमत्रमातः श्रीरंगधाम्नि य
दुत्तान्यदुदाहरंति सीतावतारमुखमेतदमुष्ययोग्यम् ५७ ऐश्वर्यमक्षरगतिं प
रमं पदं वा कस्मैचिदंजलिभरं व ... ीर्य अस्मैनाकिंचिदुचितं कृतमित्यथां

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

वत्वंलन्मसेकपापकोपमुद्रा [lacuna] नानाक्रियाभजनसंपदकिंचनोहमिछा
धिकारशाकनानुशयानभितः आगांसिदेविपुवपोरपिदुःसहानिवध्नामिम
र्वचरितमतवदुर्भरोस्मि ५९ इत्युक्तिकैतवशतेनविडंवयामितानंवसन्यव
चसःपुरुषान्पुराणान् यद्धनमेभुजवलंतवपादपद्मात्मानमेत्वमेवशरणंविधि
तःकृतोस्मि ६० श्रीरंगेश्वरदंशशतंसहस्रुहद्धर्गेणानिष्कंटकंनिर्दुःखंसुख
त्वंचदास्यरासिकांभुक्त्वातमङ्घ्रिपरांपुष्पत्यादसरोरुहांतररताःस्यामत्वमेवा
पितासर्वंचत्वमासित्वमेवभवनःस्वीकुर्वकस्मात्कृपाम् ६१ इतिश्रीप
राशरभट्टार्यकृतिषुश्रीगुणरत्नकोशःसमाप्तः 12

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA

CC-0. Gurukul Kangri Haridwar Collection. Digitized by S3 Foundation USA